

Druhá kapitola

ZAMĚŘENÍ POZORNOSTI NA CÍL
– PRVNÍ PODMÍNKA ÚSPĚCHU V PRÁCI.
SPRÁVNÉ URČENÍ CÍLE,

ROZČLENĚNÍ VELKÉHO CÍLE NA ŘADU MENŠÍCH.
DŮLEŽITOST JASNÉ A PŘESNÉ PŘEDSTAVY O KAŽDÉM
Z NICH, „TROŠILINKA“.

VÝCHOVA SCHOPNOSTI K PŘEDSTAVIVOSTI,
PAMĚŤ

– STUDNICE PŘEDSTAVIVOSTI,
OSTROST A PŘESNOST VNÍMÁNÍ
– ŽIVNÁ PŮDA PAMĚTI.

UMĚNÍ SLYŠET

– ZÁKLAD INTERPRETAČNÍHO MISTROVSTVÍ.

Princ Oranžský: *Příteli, protože jsou tvé oči otevřeny – domníváš se, že vidíš.*

Johann Wolfgang Goethe: Egmont

Markýz de Valbert: *Řekla jste: ano.*

Hraběnka de Vernon: *Řekla jsem: téměř ano. Tato slova odděluje hlubina pekel.*

Alfred de Musset: Vše nelze předvídat

V předchozí kapitole jsme se přesvědčili o tom, že jak usilovné připoutání vědomí k pohybům, tak i odpoutání vědomí **mimo vykonávanou práci** vedou k stejně smutným výsledkům. Nelze chytit míč nebo skočit přes příkop a přemýšlet při tom o úhlech, svíraných kolenními či loketními klouby, ani o Spinozově filozofii nebo číst knihu či koukat do oblak. Dosáhnout úspěchu lze pouze (náhody se samozřejmě nepočítají) za podmínky, že základní pozornost je upřena na cíl činnosti – na míč, který chytáme, na místo, kam chceme doskočit.

Jasně vytyčený, jasně postavený, jasně uvědomovaný cíl – to je první podmínka úspěchu v jakékoli práci. Ve své době Marx, porovnáváje architekta s včelou, zdůrazňoval základní význam „vědomého konkrétního cíle“ pro „způsob a charakter“ lidských činů.¹ „Celý život, všechna zlepšení jeho kvality, všechna jeho kultura, jsou produkty reflexu cíle,“² poznamenal I. P. Pavlov.

Tato slova mají přímý vztah i k vědecké a umělecké tvorbě. „Není pochyb,“ píše akademik V. Engelhardt, „že tvůrčí instinkt je příbuzný reflexu cíle, o němž se svého času tak krásně vyjadřoval vědec a myslitel I. P. Pavlov... Reflex cíle a tvůrčí instinkt jsou téměř jedno a totéž; tyto dva pojmy představují téměř jednolitý celek.“³

Reflex cíle orientuje, „ladí“ nervový systém a jeho prostřednictvím celý lidský organismus; „chování se“ našich rukou, nohou a jiných orgánů, schopných vědomé činnosti, se podřizuje, přizpůsobuje tomu, co se nám „honí hlavou“.

¹ Marx, K. *Kapitál I*. Moskva 1950, s. 185.

² Pavlov, I. P. *Dvacetiletá zkušenost objektivního výzkumu vyšší nervové činnosti (chování)* zviřat. Lenin-grad: Medizdat, 1932, s. 270.

³ Engelhardt, V. Hybné síly vědecké tvorby. *Věda a život*, 1965, č. 3, s. 50.

Úchopové pohyby dítěte se formují během instinktivní orientace na cíle vytyčené zrakem.⁴ Tak je to i v uvedených příkladech chytání míče nebo skákání přes příkop, jakož i známých případech uhodnutí myšlenek člověka podle reakce jeho ruky.⁵ Lékař, který se chce podívat pacientovi do krku, mu neřekne: „Zvedněte měkké patro...“, ale „řekněte ‚a‘...“ – a měkké patro se samo zvedne.⁶

Typické příklady k této tezi najdeme u Stanislavského.

Žák se snaží splnit „jednoduchý“ úkol – stát a natáhnout ruku nahoru. Ale nedaří se mu to: vzniká nepřesvědčivá, neobratná, nepřirozená póza. Tehdy učitel žákovi poradí, aby si představil, že se snaží utrhnout vysoko nad sebou visící broskev. A žákova pozice je hned přirozená, cílevědomá.

Při druhém úkolu si žák lehá na pohovku, naklání se z ní obličejem dolů a natahuje ruku vpřed.

„Vznikla nešikovná, nesmyslná pozice. Cítil se zřejmě nepohodlně a nevěděl, které svaly má napnout a které uvolnit.“

Stačilo ale, aby si představil, že se pokouší zabít mouchu lezoucí po podlaze, a najednou „všechny svaly začaly normálně fungovat. Póza se stala podloženou, všemu se dalo věřit: natažené ruce, sehnutému trupu i noze zapřené do opěrky pohovky.“

V třetím případě žákovi při umývání vyklouzlo z rukou mýdlo a zakutálelo se mezi umyvadlo a skříň. Aby ho vylovil, musel se ohnout do neuvěřitelné pozice, zkrouceného „paragrafu“. Když však chtěl později zaujmout stejnou pozici „na objednávku“, už se mu to nepovedlo, neboť „mýdlo už bylo zvednuto... Zmizel ‚živý‘ úkol.“⁷

„Živý úkol“, tj. usměrnění vědomí nikoli na vykonávaný pohyb, ale na to, **kvůli čemu** se uskutečňuje – to je porodní bába techniky, pracovního úspěchu. Tento závěr potvrzují zkušenosti mnoha mistrů **různých** druhů umění. Ve známém dopise Stasovovi z 19. července 1876 se velký ruský **malíř** Kramskoj vysmívá těm, kteří si myslí, že se technika vypracovává odděleně od obsahu, „visí někde někomu na věšáku ve skříni a stačí jen zjistit, kde je klíček od skříně, a pořídit si techniku“. – „Ale nemohou pochopit,“ pokračuje Kramskoj, „že velcí technici

⁴ Kairov, I. A. *Pedagogika*. Moskva: Učpedgiz, 1948, s. 61.

⁵ Viz citované dílo I. P. Pavlova a také práci V. M. Bechtěreva *Všeobecné základy reflexologie člověka*. Leningrad: Gosizdat, 1926.

⁶ Tichonov, P. I. Základní pravidla vokální pedagogiky. In: *Materiály celostátní konference o vokálním vzdělání*. Moskva–Leningrad: Muzgiz, 1941, s. 106.

⁷ Stanislavskij, K. S. *Práce herce na sobě I*. Moskva: GICHL, 1938, s. 219–222.